

Toespraak Jan Rijpstra Vice-voorzitter Tweede Kamer bij Indische Plaqueette | 2004

Nationale Herdenking
15 augustus 1945

Geachte dames en heren,

Ik ben bijzonder vereerd u hier namens de Tweede Kamer te mogen ontvangen én het woord tot u te kunnen richten. In de eerste plaats natuurlijk als lid van het Presidium, maar ook, als woordvoerder namens mijn fractie, bij de debatten over de oorlogsgetroffenen.

Dit maakt mij echter nog geen kenner van uw geschiedenis.

Er zijn zoveel aspecten, zoveel verhalen, zoveel belangen en zoveel groeperingen in dit kader, dat het mij – bij de voorbereidingen voor onze bijeenkomst hier – af en toe een beetje duizelde.

Want, wat heb ik, geboren in 1955, van uw geschiedenis meegekregen tijdens mijn schooljaren?

Ik kan daar helaas heel kort over zijn: vrijwel niets.

Op de middelbare school kwamen we niet aan de Tweede Wereldoorlog toe, laat staan aan de Japanse bezetting van, toen nog, Nederlands Indië.

De media en de films waren mijn eerste eye-openers: de aanval op Pearl Harbour, de aanleg van de Birma spoorweg, de emoties en trauma's die, mede door het optreden van Wim Kan, los barstten toen de keizer een staatsbezoek aan Nederland bracht.

Dan zijn er ook nog in mijn familie twee ooms die bij de KPM en KJCPL hebben gevaren.

Daar krijg, je naarmate je ouder wordt, wel iets van mee.

En, op de lagere school, in Waddinxveen, kwamen er Molukse kinderen in de klas. Je maakte voor het eerst kennis met een andere cultuur, vooral voor wat betreft het hechte familieleven en de zorg voor elkaar. Dat maakte toen wel grote indruk.

Ik moet eerlijk toegeven dat, naast een algemeen opgebouwde kennis in de praktijk, ik pas serieus met uw geschiedenis werd geconfronteerd, toen ik als Kamerlid de portefeuille 'Oorlogsgetroffenen' kreeg.

Dan realiseer je je goed wat voor een wereld aan ervaringen er leeft bij, wat men noemt, de Indische Nederlanders. En dan zou je willen dat die kennis een veel bredere verspreiding krijgt in ons land, in alle lagen van de bevolking, maar vooral natuurlijk bij de jeugd.

Het is daarom goed dat, als onderdeel van Het Gebaar, het NIOD een breed historisch onderzoek doet naar de schade en het rechtsherstel van de Indische gemeenschap tijdens de Japanse bezetting EN, tijdens de Bersiap. Althans, zo heeft minister Borst dat in december 2000 aan de Kamer beloofd.

U, als bestuurders en vertegenwoordigers van de vele organisaties met betrekking tot uw, en ons Indisch verleden, bent er mogelijk van op de hoogte dat in het Algemeen Overleg met Staatssecretaris Ross op 4 februari van dit jaar, vragen zijn gesteld over dit onderzoek omdat in het contract tussen het NIOD en het ministerie van VWS, dat een jaar later, in 2001, werd gesloten, het onderzoek naar schade en rechtsherstel tijdens de Bersiap-periode NIET werd vermeld.

Er waren verwachtingen gewekt, die in de brief van mevrouw Ross van 27 januari 2004, niet werden waar gemaakt.

Dat heb ik toen zelf gezegd, als woordvoerder namens mijn partij, maar ik weet zeker dat de andere fracties in de Kamer (zowel ter rechter als ter linker zijde, zoals dat heet) dit nader onderzoek ondersteunen.

De staatssecretaris antwoordde dat de opdracht voor het NIOD-onderzoek zich in het bijzonder richtte op de sociale en economische gevolgen van de Japanse bezetting en de daarop volgende Bersiap- en revolutietijd, alsmede het dekolonisatieproces.

De staatssecretaris zegde daarbij toe, de briefwisseling met het Indisch Platform en haar ministerie, kritisch te laten analyseren en de Kamer nader te informeren over het feit, waarom het individueel rechtsherstel van geleden schade tijdens de Bersiap geen onderdeel uitmaakt van het breed historisch onderzoek van het NIOD. Zij tekende daarbij aan dat de individueel geleden schade hier geen onderdeel van vormt.

Ik kan mij voorstellen, althans dat tracht ik, hoe ingrijpend deze Bersiapperiode voor velen van u is geweest.

Wat zal de Japanse capitulatie, die (mede door de late bekendmaking door de Japanners zelf) pas na een week - en voor sommigen nog later -doorsijpelde, een opluchting en gevoel van vrijheid hebben gegeven.

Ondanks alle ontberingen, vernederingen en het verlies van dierbaren en persoonlijke eigendommen.

Het is een wonder dat nog zo'n tienduizend van de ca. 90.000 mensen uit de kampen het vermogen én de moed hadden, onmiddellijk op zoek te gaan naar hun familieleden; vele duizenden hadden jaren nodig om aan te sterken en sommigen zijn nooit meer hersteld.

En dan, juist wanneer je denkt dat het Japanse juk van je is afgevallen en een toekomst zonder angst en vrees aan de horizon gloort, kom je in een bijna onvoorstelbare maalstroom van chaos en geweld terecht, die wel 'de bevrijding die geen bevrijding was' wordt genoemd.

Er ontstond een machtsvacuüm, waarin

- de Indonesiërs de onafhankelijkheid verklaren;
- de geallieerde Britten niet in voldoende mate, of te laat, aanwezig zijn,
- het vooroorlogse gezag niet in staat is het roer over te nemen,
- hulp uit Nederland, door de naweeën van de WOII in Europa, niet onmiddellijk ter plaatse kan zijn
- de Japanners de opdracht krijgen hun vroegere 'gevangenen' voor hun eigen bestwil te bewaken.

(even terzijde en zonder dat ik een beschuldigende vinger wil uitsteken: het is toch te gek voor woorden dat er toen wel degelijk Nederlandse schepen in de Oost aanwezig waren, maar dat die de eigen onderdanen niet mochten helpen voordat de Engelse en andere nationaliteiten in veiligheid waren gebracht. In feite kon, en kun je daar uit opmaken dat hiermee de strijd voor Nederland en Nederlands Indië, internationaal al was beslecht...)

Deze, en nog veel meer gebeurtenissen en oorzaken vormen de ingrediënten voor een periode van ongekend anarchisme en geweld waarin niemand zijn leven nog zeker was. De wereld letterlijk op zijn kop.

De gewelddadigheden die tijdens de Bersiap plaatsvonden zijn helaas geen uniek verschijnsel.

Bij een machtsvacuüm, waar dan ook, ontstaat er een strijd om die macht; en maar al te vaak is dat een strijd op leven en dood.

Uit de recente geschiedenis en (helaas zelfs) de tegenwoordige tijd noem ik bijvoorbeeld de weerkerende massale moordpartijen in een aantal Afrikaanse landen (en heel actueel nu : in Sudan), voormalig Joegoslavië, Haïti, Afghanistan, het Midden-Oosten en natuurlijk Irak.

Maar ook, Oost-Timor en de Molukken.

Dit, nog afgezien van krachten die momenteel bewust chaos willen creëren; wereldwijd....

Velen van de ouderen onder u, met traumatische herinneringen aan die periode in uw moederland, maar ook de 'jongens' die later naar de Oost werden gezonden, worden de laatste jaren bijna dagelijks herinnerd aan die tijd; de oorlogshandelingen en gruwelijke misdaden die tegenwoordig via de media direct je huiskamer binnendringen, zorgen er wel voor dat je geen rust krijgt.

Het is triest om steeds weer te moeten constateren dat de mensheid tot dit soort gruwelijkheden bij zijn soortgenoten in staat is.

De geschiedenis herhaalt zich, dat is een constatering die helaas maar al te vaak wordt bevestigd.

Maar, ik ben van mening dat men juist daarom die geschiedenis duidelijk moet maken, in de nooit aflatende hoop dat het eens zal ophouden....

(de Voorzitter zei in zijn 4-mei speech van dit jaar "...we zijn al zo lang onderweg naar de vrede toe, maar die vrede verplaatst zich, zoals de bekende goudschat aan het einde van de regenboog")

De schattingen van aantallen slachtoffers tijdens de Bersiap lopen, mede door de chaos in die periode nogal uiteen. De stichting Pelita gaat uit van 3500 geïdentificeerde doden en 20.000 vermisten. Maar het kunnen er meer zijn....Verdwenen van de aardbodem. Juist om deze dierbaren en hun familie, die achterbleef, is het noodzakelijk dat er een nader onderzoek komt naar deze, in feite vergeten en weggestopte periode.

Toch is er al veel over de Bersiap geschreven (door de ervaringsdeskundigen zou je kunnen zeggen). Er zijn publicaties over de plaatselijke omstandigheden en op internet tref je veel persoonlijke beschrijvingen en ervaringen aan over die periode. De heer Bussemakers heeft als historicus de gebeurtenissen en getuigenissen na 15 augustus 1945 (voor zover bekend) op een overzichtelijke wijze bijeengebracht in een nog te verschijnen publicatie. Hij stelt overigens, en het is goed daar ook eens stil bij te staan, dat er niet alleen grote verliezen aan Nederlands-Indische kant waren, maar dat er onder de hongerige en opgejutte Indische kindsoldaten, want dat waren het overwegend, tienduizenden zijn gesneuveld.

De staatssecretaris stelt in een brief, naar aanleiding van het bewuste overleg in februari dit jaar, dat er geen wetenschappelijke reden aan te voeren is om naar de Bersiapperiode een afzonderlijke studie te verrichten, die los staat van de daaraan voorafgaande en de daarop volgende periode. Zij schrijft dat deze, voor een goed begrip van de problematiek van schadevergoeding en rechtsherstel, onderdeel zou moeten zijn van een beschrijving van de periode van de Japanse capitulatie in augustus 1945 tot aan de soevereiniteitsoverdracht in december 1949.

Het goede nieuws is dat de staatssecretaris op grond van de door het NIOD verstrekte informatie én in overleg met het Indisch Platform, inmiddels heeft besloten de onderzoeksperiode van de deelstudie "schade en rechtsherstel" te verlengen, zodat –conform de wens van de Kamer- uitgebreider aandacht kan worden besteed aan de Bersiap-periode. Voor de duur van de verlenging en de hiermee gepaard gaande kosten zal zij een aanvullende onderzoeksopdracht verstrekken aan het NIOD.

Dit betekent wel dat de deelstudie niet in september a.s. maar pas in de zomer van 2005 zal worden opgeleverd.

Ik hoop dat wij bij de herdenking van 2005, hier in de Kamer, de resultaten van dit onderzoek zullen kunnen memoreren. U kunt er ondertussen van overtuigd zijn dat wij, als Kamer, deze zaak goed zullen blijven volgen!

Bij het Algemeen Overleg over de oorlogsgetroffenen in februari –waarbij de Bersiaperiode aan de orde kwam, heb ik de staatssecretaris tevens gevraagd een nationaal historisch museum op te zetten in relatie tot WO II waarbij natuurlijk ook onze betrokkenheid bij de oorlog in Azië aan de orde moet komen.

Zij is hier inmiddels mee verder gegaan en stelt dat :
‘... het uitgangspunt voor de jeugdeducatie is, om op basis van het verhaal van de Tweede Wereldoorlog, bewustwordingsprocessen op gang te brengen over de betekenis van grondrechten en van fundamentele waarden en normen in het verkeer tussen staten, tussen overheid en burgers en tussen burgers onderling...’

Eerder stipte zij de Stichting Actueel Verleden aan die in 2008 wil komen met de "Boulevard van het Actuele Verleden" op een locatie in Den Haag.

Mijn gedachten gaan echter uit naar een virtueel museum, op internet dus. Een dergelijk museum is het snelste te realiseren. Het moet zeer toegankelijk zijn voor bijvoorbeeld het niveau van voortgezet onderwijs. Ik zou mij zelfs kunnen voorstellen dat een proefproject hierover in Den Haag, bij uitstek bekend als Indische stad, wordt gerealiseerd. Het is mij overigens bekend dat er richting jeugd en scholen al veel gedaan wordt op het gebied van kennisoverdracht over de laatste jaren van de Nederlands-Indische geschiedenis.

Ik heb begrepen dat er voor de 16,5 miljoen euro, die de Stichting Het Gebaar beschikbaar heeft, 400 aanvragen zijn ingediend voor een totaalbedrag van 75 miljoen euro. Ongetwijfeld zullen daar ook projecten voor kennisoverdracht en bewustmaking van de jeugd bij zijn.

Mogelijk dat een van de projecten aansluiting kan vinden bij de plannen voor zo'n virtuele nationaal museum. Ik zal mij daar sterk voor maken, want ik ben van mening, juist met de wereldwijde gebeurtenissen waar een ieder – jong en oud – tegenwoordig mee geconfronteerd wordt, de kennis over het nabije verleden levend moet worden gehouden. Uw aandeel in die geschiedenis mag daarbij niet ontbreken of verloren gaan.

Dames en heren,

Het is dit jaar vijf jaar geleden dat 15 augustus een officiële Nederlandse herdenkingsdag werd voor het einde van de oorlog in Azië.

Omdat 15 augustus dit jaar op een zondag valt, zal maandag de Nederlandse driekleur van alle overheidsgebouwen wapperen om die officiële herdenkingsdag te vieren !

Vandaag, hier bij de Indische plaquette in de Tweede Kamer, herdenken we het verdriet, het verlies en al dat verloren is gegaan.

Vandaag hebben we – terecht naar de mening van de Kamer – ook stil gestaan bij het feit dat de capitulatie van 15 augustus 1945 in Nederlands Indië voor velen nog geen bevrijding betekende en er juist na die datum meer slachtoffers zijn gevallen dan in de jaren daarvoor.

Op elk moment dat je over bevrijding en vrede spreekt is er altijd ergens in de wereld wel een oorlog gaande...

Ik zou voor u en de grote groep mensen die u vertegenwoordigt willen eindigen met een variant op “hoe haal je de oorlog uit het kind” van War Child: “hoe haal je de oorlog uit de mens”, want wat u hebt meegemaakt, of hebt meegekregen, van de kampen, de onderdrukking, de vernedering, de Bersiap en al wat daarna kwam: dat is niet uit te wissen.

Ik dank u!